

PODOBE AFRIKE V PUBLIKACIJAH DRUŽBE SVETEGA PETRA KLAVERJA V SLOVENŠČINI MED LETOMA 1904 IN 1944

Izvirni znanstveni članek | 1.01

Datum prejema: 5. 7. 2022

Izvleček: Avtorica se v članku osredotoča na podobe o Afriki ter Afričanih in Afričankah v publikacijah Družbe sv. Petra Klaverja v prvih štirih desetletjih 20. stoletja. Besedila misijonarjev_k avtorica analizira v treh kategorijah: Afrika kot fizični prostor, predstavljanje Afričanov in Afričank ter odnos med Afriko in območjem današnje Slovenije. Ustvarjen je stereotip oddaljene celine, kjer živijo »revni in nemočni« Afričani_ke. Kot edina rešitev za njihovo »neznosno« situacijo je prikazano sprejetje rimokatoliške vere. Pri tem s pomočjo številnih zbiralnih akcij sodelujejo bralci_ke, o katerih se oblikuje avtostereotip kot o tistih, ki so pripravljeni in zmožni »pomagati«.

Ključne besede: Afrika, Afričan_ka, Družba sv. Petra Klaverja, misijonarji_ke, misijonski tisk, stereotipi, rasizem, Drugi

Kratek zgodovinski oris in delovanje Družbe sv. Petra Klaverja med Slovenci_kami

Družbo svetega Petra Klaverja: v prosep¹ afriških misijonov in v oproščenje zamorskih sužnjev (v nadaljevanju »Klaverjeva družba«) je leta 1894 ustanovila Marija Ledóchowska, poljska rimokatoliška redovnica in misijonarka, njen glavni namen pa je bil podpirati rimokatoliške misije v Afriki. Sedež družbe je bil v Rimu, podružnice pa so bile na Dunaju in v bližini Salzburga, kasneje pa še v Innsbrucku, Trstu, Vroclavu, Münchnu, Krakovu, Budimpešti, Parizu in Ljubljani. Družbo je osebno podpiral papež Leon XIII., leta 1910 pa jo je papež Pij X. sprejel v Kongregacijo za širjenje vere (Vekoslav 1932: 279–280). Družbo so vodile izključno ženske, imenovane »sodalije« ali »pomozne misijonarke« (Šmitek 1986: 95). Svoje delovanje so financirale predvsem z izdajanjem tiskanih revij in propagandnega gradiva, organizacijo misijonarskih konferenc in srečanj, vzdrževanjem muzejev in razstav predmetov iz Afrike, gledališkimi predstavami itd. (Frelj in Koren 2016: 15). Družba je razdeljevala denarne in stvarne donacije rimokatoliškim misijonskim postajam v več afriških državah. Njihov namen ni bilo le zbiranje sredstev »za

Abstract: The author focuses on the representation of Africa and African men and women in the publications of the St. Peter Claver Society in the first four decades of the 20th century. The author analyses the articles written by the missionaries in three categories: Africa as a physical space, the representation of African men and women, and the relationship between Africa and the territory of present-day Slovenia. A stereotype is created of a distant continent where "poor and powerless" Africans live. Conversion to the Catholic religion is presented as the only solution to their "unbearable" situation. Readers contributed to this cause by organizing several fundraising events, through which an autostereotype of readers as those willing and able to "help" was created.

Keywords: Africa, African men and women, St. Peter Claver Society, missionaries, missionary print, stereotypes, racism, the Other

Afriko«, kot je zapisano v reviji, temveč tudi vzbujanje interesa za poznavanje prostora in prebivalcev_k Afrike (B. n. a. 1903a, 59). Oba cilja so poskušali uresničevati tudi z izdajanjem lastnih publikacij.

Klaverjeva družba je mesečno izdajala tiskano revijo *Odmev iz Afrike*, ki je vsebovala pisma in poročila misijonarjev iz različnih misijonskih postaj na afriški celini. Glede na poročilo Klaverjeve družbe za leto 1902, objavljeno v reviji *Bogoljub – cerkveni list za Slovence*, je bilo na afriški celini 24 misijonskih postaj; krščenih je bilo 373 »zamorskih« otrok (z imeni, ki so jih izbrali »dobrotniki«), 379 pa jih je bilo odkupljenih z miloščino. Evropejci (imenovani dobrotniki) so posinovili tri otroke sužnjev, eno »zamorsko« deklco in pet dečkov, ki naj bi se izučili za rimokatoliški poklic. Leta 1903 in v prvi polovici leta 1904 je bilo iz nemške izdaje revije *Echo aus Afrika* (»Odmev iz Afrike«) v slovenščino prevedenih več člankov, ki so obravnavali Afriko. Objavila jih je revija *Bogoljub – cerkveni list za Slovence*, v kateri je bil naveden zapis, ki je nakazal težnjo po slovenskem prevodu nemškega izvirnika *Echo aus Afrika*:

Grofica Ledóchowska je močno želela, naj bi se tudi v slovenskem jeziku izdajalo družbino glasilo »Afriški odmevi«. Toda Slovencev nas je malo v primeri z drugimi narodi in reveži smo, raznih časnikov imamo pa za naše razmere že toliko, da jih že komaj pišemo, naročujemo in plačujemo. (B. n. a. 1903b: 45–46)

¹ Izraz »prosep« je sinonim za razcvet; *star.* zavzemati se za prosep družbe; prosep gospodarstva (SSKJ, geslo »prosep«, 15. 7. 2022).

Mesečnik *Bogoljub – cerkveni list za Slovence* je v letu 1903 pričel objavljati članke, prevedene iz nemščine, in je nameraval vsak mesec redno objaviti vsaj enega. Toda vztrajna grofica Marija Ledóchowska je dosegla, da je publikacija *Odmev iz Afrike* z revijalno prilogo *Misijonski koledar* izhajala samostojno v slovenščini, prav tako publikacija *Zamorski otrok*, ki se je kasneje preimenovala v *Zamorček*. Slednja je tudi imela prilogo v slovenščini z naslovom *Misijonski koledarček za mladino*. Več misijonarjev in misijonark iz slovenskega prostora se je v medvojnem obdobju odločilo za odhod v Afriko. Nekateri_e med njimi, na primer misijonar Rafael Kolenc, ki je deloval v južnoafriškem misijonu Maria Trost, so pisali_e za revijo *Odmev iz Afrike*, večina člankov v reviji pa je bilo prevedenih v slovenščino iz drugih evropskih jezikov.

V slovenskem prostoru se je po letu 1918 novinarstvo osredotočalo na ohranjanje narodne zavesti (Vodopivec 2006: 162). Med Slovenci_kami so imeli prevladujoč vpliv rimokatoliški časopisi, kot so *Slovenec*, *Domoljub* in *Bogoljub – cerkveni list za Slovence* (Amon 2004: 64). Slovenci_ke so bili na revije naročeni_e; v stik z revijo so najverjetneje prišli_e ob obiskovanju cerkvenih obredov in ostalih verskih aktivnosti, pa tudi prek dnevnega rimokatoliškega tiska, *Domoljuba* in *Slovenca*, ki sta objavljala promocijske kampanje za sklenitev naročnine za publikacije Klaverjeve družbe (B. n. a. 1919a: 11). Glede na analizo so bile te publikacije v obravnavanem obdobju edine publikacije v slovenščini, s katerimi so se Slovenci_ke redno seznanjali z afriškim kontinentom.

O delovanju misijonov in vlogi misijonarjev med ljudmi na drugih kontinentih je bilo opravljenih več raziskav – glej na primer tematsko številko revije *Museum Anthropology* (2000). Emma Wild-Wood (2021: 102) piše, da so vedno pogostejše obravnavane velike misijonarske družbe glavnih cerkva v Evropi in v Združenih državah Amerike, saj te svoje arhive hranijo v akademskih ustanovah ali pa so zagotovile sredstva za njihovo vzdrževanje, katalogizacijo in tudi digitalizacijo. Nekatero raziskavo se osredotočajo na uradne publikacije misijonarskih društev (Johnston 2003: 6–7), ki jih obravnavajo kot samostojen žanr, imenovan »misijonarska literatura«. Zanj sta značilna propagandni namen in strogo regulirana vsebina. Ob pregledu publikacij Klaverjeve družbe lahko ugotovim, da so se misijonski pisci in piske zavedali_e različnih občinstev in so pisali_e v skladu z njihovimi interesi. Pisali_e so za misijonske družbe, ki so potrebovale statistične podatke in dokaze o prizadevnosti misijonarjev; za splošno javnost, ki je iskala različne oblike vedenja o Afriki, za podpornike_ce, ki so želeli_e napotke za molitev in finančno pomoč; ter za bližnje zaupnike_ce, ki so pričakovali_e natančna poročila. Na misijonski tisk so vplivali zaznani interesi potencialnih bralcev_k in gledalcev_k (Stoler 2009: 32–38, 52; Burton 2005: 6–9). V tem kontekstu na podlagi obravnavanih publikacij morda izvemo celo več o bralcih_kah kot

pa o prebivalcih_kah Afrike, še največ pa izvemo o tem, kako so si misijonarji_ke predstavljali bralce_ke.

Delovanje misijonarjev_k slovenskega porekla v 19. in 20. stoletju z različnih vidikov obravnava več piscev_k. Najbolj temeljito ga je popisal Zmago Šmitek (glej Šmitek 1986; Šmitek 1991; Šmitek 2002). Delovanje zgodnjih misijonarjev v Aziji je opisal Ralf Čeplak Mencin (2012), Marko Frelih pa je orisal delovanje dveh misijonarjev, Ignacija Knoblarja v Sudanu in današnjem Južnem Sudanu (Frelih 2009, 2019a, 2019b) ter Friderika Barage in njegovih sodelavcev med ameriški staroselci na območju Velikih jezer (Frelih 1998, 2010; glej tudi Golob 1997), ponudil pa je tudi kratek oris Klaverjeve družbe (Frelih in Koren 2016). O podobi Afrike je med letoma 1920 in 1925 v publikaciji *Echo aus Afrika* (v nemškem jeziku) pisala Petra Fischer (2002). O misijonskih razstavah v Sloveniji v prvi polovici 20. stoletja je pisala Helena Motoh (2020), skupaj z Ano Jeltnikar pa sta ponudili tudi zanimivo analizo dveh misijonarskih potopisov (Jeltnikar in Motoh 2021). Razprav o delovanju misijonov in misijonarjev_k je še več, a sama pogrešam temeljitejšo diskurzivno analizo misijonarskih tiskov, ki bi ponudila vpogled v predstavljanje dežel in ljudi, med katerimi so misijonarji delovali, ter s tem v oblikovanje oziroma krepitev stereotipov in predsodkov o Drugih na Slovenskem (o tem govori Frelih 2009, 2019a; Frelih in Koren 2016; Strmčnik 2012; za diskurzivno analizo pisanja o misijonarjih glej Palaić 2020). V tem prispevku zato analiziram publikaciji *Odmev iz Afrike* in *Zamorček*, ki ju je Klaverjeva družba izdajala med letoma 1904 in 1944. V tem obdobju je v slovenščini izšlo 352 publikacij *Odmev iz Afrike*, ki so na voljo v digitalni obliki. Dostop do vseh publikacij je omogočen prek portala dLib.² Za namen raziskave sem analizirala dve številki na letnik in tako ugotavljala ponavljajoče se vzorce glede na časovno obdobje; skupaj sem obravnavala 78 publikacij *Odmev iz Afrike*. Publikacija *Zamorski otrok – Misijonski listič za ljubo mladino* je izhajala med letoma 1913 in 1919. Leta 1919 se je preimenovala v *Zamorčka*, ki je izhajal v obdobju 1919–1944. Do nje sem dostopala v Narodni in univerzitetni knjižnici ter v Slovenskem šolskem muzeju, saj publikacije še niso na voljo v digitalizirani obliki. Analizirala sem dve številki na letnik, torej skupaj 12 publikacij *Zamorski otrok* in 50 publikacij *Zamorček*.

Pri analizi pisem, poročil in drugih člankov, objavljenih v omenjeni periodiki, se osredotočam na oblikovanje najpogostejših in ponavljajočih se upodobitev Afrike in tam živčih ljudi ter poskušam osvetliti njihov pomen za Slovence_ke, ki so bili_e v obravnavanem obdobju do leta 1918 del Avstro-Ogrske, pozneje pa del Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki je leta 1929 postala Kraljevina Jugoslavija. Pri tem besedila razumem kot vir

2 <https://www.dlib.si>

za preučevanje izvora reprezentacij, stereotipov in predsodkov ter rasističnih elementov v prikazovanju Afrike in Afričanov_k med Slovenci_kami. Avtorji_ce člankov so večinoma misijonarji_ke, ne zasledimo pa člankov, ki bi jih pisali_e Afričani_ke sami_e. Gotovo Afričani_ke niso zgolj pasivno sprejemali_e misijonarske dejavnosti, vendar se v tem članku ne bom posvetila njihovim odzivom na prisotnost misijonarjev. V *Zamorčku* so sicer objavljali pisma, ki naj bi si jih izmenjevali slovenski in afriški otroci, vendar je glede na obliko besedila, ki se ponavlja in slogovno povsem spominja na ostale prispevke v publikaciji, vprašljivo, ali so bili avtorji pisem res (tako afriški kot slovenski) otroci. V članku misijonski diskurz kategoriziram v tri skupine: Afrika kot fizični prostor, predstavitev ljudi, živečih v Afriki, ter povezave med Afriko in Evropo ter območjem današnje Slovenije.

Predstavitev Afrike in Afričanov_k v publikacijah *Odmev iz Afrike* in *Zamorski otrok* (kasneje *Zamorček*)

Rasizem se je pojavil v času evropskega imperializma, kasnejše rasti kapitalizma in zlasti transatlantske trgovine s sužnji (več v Dennis 2004, Lieberman 1997). Sociologi rasizem opredeljujejo kot poseben sistem privilegijev določene skupine, ki deluje na vseh ravneh družbe in je povezan s sofisticirano ideologijo o nadvladi te skupine (Cazenave in Alvarez Maddern 1999: 42). Rasizem je priučen, gre namreč za to, kakšen pomen ljudje pripisujejo različnosti (Kelley 2003).

Z rasizmom se povezuje etnocentrizem, ki pomeni pogled na drugo kulturo skozi prizmo lastne kulture, pri čemer se vsako odstopanje od slednje obravnava kot nenormalno in nesprejemljivo. »Normalno in sprejemljivo« je ločeno od vsega, kar je drugačno. Tako se oblikujeta koncepta »mi« in »oni«. To krepi vez med »nami«, ki smo »sprejemljivi«, in »njimi« (Hall 1997: 258). Charles Ralph Boxer (1978: 40) piše, da so se misijonarji_ke običajno imeli_e za nosilce_ke ne le višje religije, temveč tudi višje kulture, kar je razvidno tudi iz analiziranih besedil. Ko avtorji_ice po eni strani opazujejo »druga« oz. »tuja« ljudstva in kulture, bi to lahko obravnavali kot »tuje avtorjevi nacionalni zavesi« (Papilova 2013: 1), v primeru misijonarjev_k pa lahko rečemo, da je šlo predvsem za vzvišenost na podlagi vere. Pri tem ima svojo vlogo ustvarjanje stereotipov, ki so po Walterju Lippmannu (1999) »selektivne, samouresničujoče se in etnocentrične sodbe, ki vodijo v ozko, nepopolno, pristransko, neustrezno, delno predstavitev sveta«. V socialni psihologiji pa stereotype opredeljujejo kot trdna, stabilna, preprosta in splošna opažanja, povezana z ljudmi ali družbenimi pojavi. So pristranske sodbe o posamezniku, skupini ali skupnosti, ki omogočajo primerjavo. Stereotipi so posplošene predpostavke, ki so nepreverjene in površne ter omogočajo poenostavitev realnosti (Ule 2009: 178).

Pri analizi podob o Afriki in tam živečih ljudeh se navezu-

jem tudi na teorijo nacionalnih stereotipov, katerih funkcija je identifikacija naroda, ustvarjanje pozitivne nacionalne identitete, poenostavljanje samopodobe in obrambno delovanje, npr. zmanjšanje strahu, preusmerjanje agresije, omogočanje projekcije in občutka skupinske varnosti ipd. (Musek 1994: 32–33). Damir Globočnik (2008: 156) piše, da se avtostereotipi, ki so poenostavljeni prikazi lastnega naroda, in heterostereotipi, ki so poenostavljeni prikazi drugih narodov, medsebojno krepijo, saj so drugemu pripisovane negativne lastnosti, ki jih »mi nimamo«. Janek Musek (1994: 162–163) navaja avtostereotipe o Slovencih_kah: hlapčevstvo, delavnost, marljivost, pridnost, zavist, samodestruktivnost in boj za neodvisnost, Asja Nina Kovačev (1997: 59) pa je dodala še varčnost, skromnost, zadržanost, ambicioznost in gostoljubnost. Alenka Puhar (1992: 117) med avtostereotipe Slovencev_k uvršča zapéčkarstvo, varčnost, sramežljivost, nevoščljivost, miroljubnost in garaštvo. Morda si tukaj velja zastaviti vprašanje, če so ti avtostereotipi v obravnavanem obdobju že obstajali med Slovenci_kami. *Bogoljub – cerkveni list za Slovence* iz leta 1903 poudarja »majhnost« in »siromašnost« področja, kjer je danes Slovenija: »Toda naša domovina, kakor je majhna, tako je tudi siromašna, in ne more dobro preživiti vseh svojih sinov« (B. n. a. 1903c: 49).

V nadaljevanju prikazujem heterostereotype o Afričanih_kah, ki jih je med Slovenci_kami ustvarjal in krepil misijonski tisk, ter analiziram vlogo različnih misijonskih akcij in povezav Slovencev_k z Afriko v obravnavanem obdobju pri ustvarjanju podobe o slovenskem narodu. V *Bogoljubu – cerkvenem listu za Slovence* je namreč izpostavljeno, kako pomembno je, da revijo prejemajo tudi Slovenci_ke v tujini: »Bilo bi posebno koristno, ko bi se mogel naš listič razširiti in udomačiti med Slovenci, ki bivajo daleč od doma v tujini. »Bogoljub« bi se srečnega štel, če bi mogel tem zapuščenim rojakom kaj koristiti. Zanje bomo imeli posebno skrb« (B. n. a. 1903c: 50).

Reprezentacije Afrike kot fizičnega prostora

Publikaciji *Odmevi iz Afrike* (v nadaljevanju *Odmevi*) in *Zamorski otrok*, kasneje *Zamorček*, sta imeli istega založnika, podobni pa sta si bili tudi po strukturi. Obe sta poleg člankov, ki naj bi prikazovali razmere na afriški celini, vsebovali tudi neposredne prošnje za donacijo denarja in sredstev v naravi. Članki v *Odmevih* sicer vsebujejo poročila iz misijonskih postaj, medtem ko *Zamorček* ponuja več zgodb, pesmi, fotografij ter pisem, ki naj bi si jih izmenjevali afriški in slovenski otroci (rubrika *Zamorčkova pošta*). Teksti v *Zamorčku* podajajo še bolj poenostavljeno in s tem bolj stereotipno, mestoma celo bolj rasistično podobo Afrike in Afričanov_k.

Struktura člankov in fotografij v obeh obravnavanih publikacijah ostaja v vseh štirih desetletjih njunega izhajanja zelo podobna. Članki se običajno pričnejo s podajanjem imena kraja, jezera ali reke, sledijo pa opisi življenjskih

razmer, ki so predstavljene kot težke, predvsem zaradi podnebnih razmer, ki jih Evropejci_ke označujejo za nezdrave. Običajno se članki nadaljujejo z opisom infrastrukture. Pisci_ke opisujejo misijonske postaje, šole, cerkve, bolnišnice, ki so z evropskega vidika ocenjene kot slabe, ali ceste, ki so opisane kot prašne. Odstavki, ki sledijo, običajno nagovarjajo bralce_ke in jih prosijo za majhen prispevek, ki bi bil namenjen za popravilo infrastrukture. Članki se običajno nadaljujejo z opisi, ki naj bi bili med rimokatoliškim prebivalstvom videni kot pozitivni, s številkami že krščanih Afričanov_k, ki jim sledi opis vsakdanjega življenja misijonarjev_k. Na koncu misijonarji_ke poročajo o tem, koliko so donacije pripomogle k »izboljšanju« življenjskih razmer do zdaj in kakšni so načrti za naprej. Pri tem je navedeno le ime kraja, ne pa tudi podrobnejši opis dežele s strani misijonarjev_k, prav tako bralec_ka ne izve ničesar o širšem kontekstu v deželi, kjer se nahaja pisec_ka.

Ena od najbolj splošnih predstav o fizični podobi Afrike je bila trditev, da je nekje »daleč stran«, »čez morja« in »tam spodaj«. Vendar to implicira razumevanje, da so Evropejci_ke »daleč stran«, čeprav je afriška celina fizično bližje Evropi kot na primer Severna Amerika, kar pomeni, da pisci_ke z izrazom »daleč« ne opisujejo zgolj fizične oddaljenosti, temveč zaznavno kulturno ali versko oddaljenost. V *Zamorčku* so Afriko predstavljali podobno, in sicer bolj ilustrativno, z besednimi zvezami, kot sta »daleč od doma« in »na drugi strani morja«. Besedilo je vključevalo živahne, skorajda pravljične figurativne opise, kot so »Daleč, daleč smo doma: mesec dni odtod hoda, za gorami, za vodami ...« (M.K. 1936: 8).

Članki v obeh publikacijah so se osredotočali na prikaz življenjskih razmer, ki so jih Evropejci_ke opisovali_e kot »hude in neznosne«. Takšne razmere so se večinoma nanašale na podnebje, in sicer na temperaturo zraka, količino dežja, vetra, blata, prahu in pepela: »Zamorci bivajo večinoma v vroči Afriki« (B. n. a. 1903d: 5). Bralec_ka je nato seznanjen_a le z imenom kraja, sledi pa pogled na življenjske pogoje, ki so z evropskega vidika predstavljeni kot »kruti«. V članku z naslovom »Gobovci na Madagaskarju« bralec_ka o državi izve naslednje: »Moje delovno mesto se imenuje Ambahiwurak, približno dve uri od Tananariwe. Misijonsko naselje ima nesrečno izbrano lokacijo; izpostavljeno je močnim vetrovom in nevihtam. Manjka nam vode; komaj je dovolj za kuhanje in pitje, pa še ta je grda in blatna« (Beyzim 1904: 74).

Avtorji_ice stanje infrastrukture in predvsem stavb opisujejo kot »nevzdržno« in menijo, da nujno potrebujejo popravilo: »Vsa ta poslopja so bila postavljena leta 1876 in se danes še komaj po koncu drže. Niso namreč iz kamna ali opeke, ampak iz ilovice, in še ta je bila slabo pripravljena. Stene so razpokane in se krive na vse strani« (Beyzim 1904: 74). V kasnejšem tisku (od leta 1930 naprej) se vse pogosteje pojavlja motiv ceste, ki je prikazana kot prašna, in vožnje z avtomobilom, z namenom priti do čim

več Afričanov_k in jih spreobrniti v rimokatoliško vero. Sprememba skozi leta izhajanja publikacije se kaže v uvažanju tehnoloških iznajdb, na primer, ko pišejo o uporabi in nujnosti avtomobilov: »Škof je sam šofiral svoje vozilo, ki je bilo do vrha naloženo z zaboji za misijonski potrebe« (B. n. a. 1931a: 22).

Predvsem za *Zamorčka* so značilne stalne primerjave med Afriko in Evropo (Slovenijo), kar mlajšim bralcem_kam vzbuja občutek hvaležnosti, da bivajo na Slovenskem (oz. v evropskem prostoru). Afrika je poimenovana kot »strašna« in »čudna,« kar je ponazorjeno s stalnim občutkom strahu, povezanim z nevarnostmi divjih živali, pri čemer je vtis, da so povsod, kar je nakazano v eni od otroških pesmi z naslovom »Afrika, ti čudni kraj!«

*Dežela čudna Afrika,
tam onkraj širnega morja,
kjer kralj puščave lev živi,
kjer kač strupenih mrgoli ...*
(B. n. a. 1933: 11)

V nobeni izmed publikacij skorajda ne zasledimo podrobnejših opisov fizične pokrajine. Namesto tega je poudarek na življenjskih razmerah, ki so opisane z evropskega vidika. Okoliščine so prikazane kot »krute« tako za Afričane_ke kot za misijonarje_ke. Prikazi razmer, označenih kot težke, so najverjetneje vzbujali sočutje pri bralcih_kah, zaradi česar so bili_e ti_e pripravljeni_e darovati denar ali blago za popravilo in izboljšanje infrastrukture v okviru misijonskih postaj.

Prizadevanja misijonarjev_k so obravnavana kot del širšega krščanskega pričakovanja žrtvovanja in trpljenja za širjenje evangelija. Takšne pripovedi lahko oblikujejo pripovedi junaštva, preganjanja in mučeništva, ki poveljujejo misijonarsko prizadevanje (Johnston 2003: 7; glej tudi Palaić 2020: 28–29). Prav to pa se v obravnavanih publikacijah kaže v opisih fizičnega prostora Afrike in tudi samega življenjskega standarda ljudi, med katerimi so misijonarji_ke delovali_e. Kot je zapisal eden od piscev v *Bogoljubu – cerkvenem listu za Slovence*: »In videli bomo, da je tam spodaj, onkraj morij, cel velik del sveta potopljen v temo, ujet v verige in zaprisežen najhujši duševni in fizični revščini« (B. n. a. 1903e: 53–54).

Predstavitve ljudi, ki živijo v Afriki

Ena od značilnosti publikacij Klaverjeve družbe je ustvarjanje navidezne homogenosti ali »nediferenciranosti« celine in ljudi. Čeprav naj bi pisma prihajala iz različnih delov Afrike, so bili ljudje v večini naslovljeni kot »zamorci«, »pogani« ali oboje – »poganski zamorci« in nato tudi »krščanski zamorci«. Ko so avtorji_ice pisali_e o Afričanih_kah, jih nikoli niso naslavljali_e z imeni njihovih skupnosti ali z njihovimi osebnimi imeni (z izjemo nekaterih člankov v *Zamorčku*, kjer pa so jim pogosto nadeli

slovenska imena, na primer »Janez«). Najpogosteje so jih naslavljali_e kot zamorce_ke, črnce_ke, otroke pa z besedami in besednimi zvezami, kot so »*zamurček*«/»*zamurčica*«, »črn črviček«, »naši mali *kodravčki*« (Hermenegilda 1933: 13–14). Že ti izrazi pa kažejo, da so o njih govorili_e na podlagi njihovih fizičnih lastnosti – barve kože in strukture las.

Bralec_ka iz zapisov dobi vtis, da na afriškem kontinentu živi ogromno ljudi, in to v razmerah, ki so jih Evropejci predstavili kot »neznosne«. Avtorji_ice najdejo rešitev le v prestopu v rimokatoliško vero in s tem tudi v zahodno kulturo. To bi pomenilo, da bi bili »rešeni«, in bodo živeli »boljše življenje«. »Na dan sv. birmе je prišlo od blizu in daleč mnogo zamorcev. Cerkev je bila veliko premajhna, da bi mogla vse obseči« (Poznič 1937: 35). Stalno navajanje velikega števila ljudi je bilo najverjetneje povezano tudi s poudarjanjem potenciala novih vernikov: »En duhovnik in jaz morava vsak dan spovedati 600 ljudi, časih celo 800. Sv. obhajil je res mnogo« (B. n. a. 1931b: 20).

Afričani_ke so prikazani_e kot »revni_e«, vendar ne le v materialnem pomenu, temveč tudi v smislu tako imenovanih »revnih duhovnih« razmer, ki nakazujejo izrazit evrocentrični pogled na »razvoj«, stopnjo »civiliziranosti« in »napredek«:

Da, kar je pri nas nepojmljivo, to je mogoče v Afriki. Le pogledjte natančneje zgornjo sliko. Mlad zamorski kristjan udarja ob kamen in kliče vernike k službi božji. Ker drugega ni, mora to hreščavo zbijanje nadomestiti zvon. Pa glas ne seže daleč, slišijo ga le bliže stanujoči. Bolj oddaljeni pa, žal, pogosto zamudijo službo božjo; seveda ne iz lastne krivde, ker tudi ure nimajo. Kaj ne, kako žalostno! (p. Damaz 1937: 43)

Iz tega lahko sklepamo, da so pisci_ke gledali na razvoj, napredek in civiliziranost z zahodnjaške perspektive, sebe pa so dojemali_e kot tiste, ki lahko afriške razmere spreminijo na »bolje«. Besedila ne podajajo nikakršnega konteksta za razumevanje lokalnih razmer ali kulturno relativističnega razmisleka: »V nekaterih krajih tukaj imamo strašno lakoto. Naši zamorci so res pomilovanja vredni ... Zelo se mi smilijo« (Kolenc 1934: 116). Opozarjanje na lakoto je bila zelo pogosta tema tudi v besedilih za mlajšo generacijo: »Z drugimi bolniki nam je božja previdnost poslala tudi 15 letnega zamorskega dečka, ki so ga našli na trgu vsega onemoglega, da že napol mrtvega od lakote« (B. n. a. 1928: 18).

Afričani_ke so označeni_e za pogane_ke, brez konteksta, ki bi pojasnil njihova lokalna verovanja. Na primer: »Neka poganska zamorka je ležala v svoji koči bolna in od vseh zapuščena« (B. n. a. 1903f: 85). Poleg tega so bili predstavljeni_e s pridevniki, kot so »zapuščen_a« in »zanemarjen_a«, vendar brez kakršnekoli razlage. Kot vedno so rešitev predstavljal_i_e evropski_e rimokatoliški_e misijonarji_ke, ki naj bi Afričanom_kam »pomagali_e« tako, da bi jih nesebično predali_e rimokatoliški veri in

evropskemu načinu življenja. Tudi v tisku za mladino je izpostavljeno poganstvo, ki je povezano s čarovništvom, kar pa je pri mlajši generaciji najverjetneje povzročilo občutke strahu zaradi zgodb, prisotnih v evropskem prostoru. Zgodbe o čarovnicah izvirajo iz srednjega veka, ko se je prav zaradi vpliva krščanstva razširila miselnost, da so čarovnice satanove neveste, da so torej neposredno povezane s hudičem; kot take morajo biti seveda obsojene in uničene (Udir 2014: 5). Zato je najverjetneje ta beseda vzbujala tesnobo in grozo:

Siroto je nato vzel k sebi starejši brat, strasten malikovalec in celo čarovnik. Močno je mala Magdica pogrešala pobožnih vaj naše sv. vere in zlasti nedeljske službe božje. Večkrat je bridko jokala. Nekega dne pa se ji končno vendar posreči ubežati trdosrčnemu bratu. Prihitela je naravnost k nam v misijon, iskreno proseč sprejema v sirotišnico v Betafo. (Rozalina 1928: 88)

Čeprav so Afričani_ke po eni strani prikazani_e z označbami, kot sta žalost in obup, so po drugi strani v besedilih in na fotografijah prikazani_e kot brezskrbni_e, veseli_e, srečni_e in svobodnega duha. Na fotografijah so običajno nasmejani_e, kar v besedilih povezujejo z »otroškostjo« in pomanjkanjem t. i. duhovne poglobljenosti ter jih s tem degradirajo na »naše velike otroke«. Kot primer navedimo članek z naslovom »Ako ne boste kakor otroci ...«, kjer avtorica pomenljivo zapiše:

Stari misijonarji, govoreč o svojih novokrščencih, jih navadno ljubeznivo nazivljejo »naši otroci«. In to velja o vseh, bodisi katerega koli spola ali starosti. In opravičeno. Kajti ti spreobrnjenci so v resnici pravi duhovni otroci teh apostolov, ki so jih z nepopisnim trudom in žrtvami pridobili za sv. Cerkev. Zlasti pa zaslužijo prelepo ime »oče« oni misijonarji, ki so uboge pogane pripravljali na sv. krst. »Kitange eyanzadde« — »moj oče, ki me je prerodil«, imenuje zamorec svojega misijonarja in z nežno vdanostjo ga ohrani vedno v hvaležnem spominu. [...] Drugi znak otroškega značaja naših zamorcev je njihova brezskrbnost in prostodušna veselost. (Restituta 1921: 34–35)

Pogosta podoba v misijonskem tisku je prikaz Afričanov_k kot suženj_njev, ki živijo v razmerah, ki se Evropejcem_kam zdijo »grozne«. Vendar pa so te razmere predstavljene brez konteksta in so običajno slikovito vizualizirane skozi zgodbe, kar daje bralcu_ki vtis, da so vsi v Afriki ujeti v »železne verige« in prosijo Evropejce_ke za »usmiljenje«. Kot rešitev tega položaja članki ponujajo donacije denarja in blaga rimokatoliškim misijam, ki naj bi ljudem v Afriki prinesle »pravo« vero ter tudi »pravilen« in »civiliziran« način življenja. »Kdo more sešteti vse uboge sužnje, ki še živijo v največji duševni in telesni zapuščenosti. Naše oko bi bilo polno solza, ako bi mi čuli vse žalostne zgodbe suženjev, ako bi čuli njih jok in stok in njihove tožbe« (B. n. a. 1903g: 22). Tudi v uvodniku prve številke *Zamorski otrok* iz leta 1913 so se otroci seznani-

li s predstavami glede Afričanov_k, ki bi pri njih lahko sprožile občutke skrajne groze, obupa in usmiljenja: »Tam more paganski oče ubiti svojega otroka, ne da bi bil zato kaznovan, in ga použiti kot slaščico ali pa prodati trgovcu kot žival« (B. n. a. 1913a: 2–3).

Avtorji_ice opisujejo telesno podobo Afričanov_k s pridevniki, ki so jih Evropejci_ke razumeli kot nezaželeni, saj jih predstavljajo kot »grde, mrkih oči, gole«. Kakor za vse ostalo se rešitev za njihov telesni videz, ki je označen kot neprijeten, najde v sprejetju rimokatoliške vere. »Bila je, čeprav mala zamorka z debelimi ustnicami in popolnoma ploščatim noskom, prav čedna in brhka stvarca [...]. Krščena je bila naša varovanka na ime Ivana« (B. n. a. 1919b: 32–33).

Zgodbe prikazujejo Afričane_ke kot kanibale in tudi kot ljudi »slabega vonja«. Primer je zgodba, ki je bila objavljena v *Bogoljubu – cerkvenem listu za Slovence* kot prevod iz publikacije *Echo aus Afrika*, ki govori o nilskem krokodilu, ki je imel raje belo kot črno meso; pravijo, da zato, ker »zamorci« ne dišijo lepo, hkrati pa drugi del citata govori o »kanibalizmu« Afričanov_k, ki naj bi jim bilo vseeno, kakšno meso jejo:

Pravijo, da človeško meso ni neokusno, in zamorci v Afriki si jako radi privoščijo pečenko človeškega mesa. Zanimivo je tudi, da nilski krokodili veliko rajši jedo bele kakor črne ljudi; pravijo, da zato, ker zamorci neprijetno diše. Zamorci sami imajo pa veliko rajši črno kot belo meso, menda, ker k njemu – ni potreba dišav. (L.L. 1903: 37–38)

V *Zamorčku* je zaznati še bolj eksplicitne rasistične elemente, vezane na barvo kože. Element kopanja oziroma umivanja je bil predstavljen kot domnevno neobičajen za Afričane_ke. Obenem članki, ki naj bi jih napisali evropski (slovenski) otroci (vendar so jih glede na slog najverjetneje napisali_e odrasli_e avtorji_ice), razkrivajo, da so ti raje beli in s tem »čisti«. Čistočo so torej povezovali z barvo kože, belo kožo pa s čisto dušo.

Črni, črni, čisto črni, kakor oglje pred pečjo, pa zato so silno srečni, ker se ne umivajo. O, le tista mrzla voda, brrr, bojim se je tako! O, da nisem jaz zamorček! Kdo me reši vode, kdo? [...] Jaz sem tudi rajši bela, čist in bel je srček moj, naj še bo bel moj obrazek, jasen kakor sončni soj [...] A vendar zamorčke bi videla rada, prelube zamorčke, te črne ljudi, bi videla rada tako prav od blizu, kako se kaj v črni kožici živi ... (M. Elizabeta 1936: 41).

Kot piše Paul Gundani (2004), so misijonarji_ke večinoma popolnoma prezrli_e kulturo in lokalna verovanja družb ter družbene ureditve, v katerih so živeli_e v Afriki. Prizadevali_e so si uvesti evropski oz. rimokatoliški način življenja, ki so ga imeli_e za edinega primernega ter sprejemljivega. Poudarjali_e so koncepte, kot so red, delavnost, aktivnost, ki so jih pojmovali_e kot nasprotno vrednotam

Afričanov_k, na primer: »Na mesto mnogoženstva je stopil zakrament sv. zakona. Leno in zanikrno življenje se je umaknilo rednemu, delavnemu življenju« (B. n. a. 1903h: 166). Misijonarji_ke tudi niso bili_e zmožni_e videti aktivnosti Afričanov_k kot smiselnih. Rešitev za t. i. pomanjkanje vrednot so videli v sprejetju rimokatoliške vere, kar misijonski tisk prikaže kot plod požrtvovalnega dela misijonarjev_k. »Čudno je, kakšne predsodke imajo Evropejci do revnih čezmorskih prebivalcev. Povsod jih imajo za prave divjake, zveri, ki si prizadevajo le škodovati drugim. Takšni so v krajih, kjer še noben misijonar ni razvil svoje službe« (Gauthier 1913: 22).

To se nakazuje tudi v publikacijah za mladino. V *Zamorškem otroku* in *Zamorčku* so otroci predstavljeni kot zelo prijazni in z lepimi dušami, za njihov položaj, ki je bil predstavljen kot zaostal, nerazvit, pa naj bi bili krivi njihovi starši, ki še niso sprejeli rimokatoliške vere: »Poznam med onimi otročiči take, ki imajo angelska srca in lepše duše kot so lilije na polju, in ko boste spoznali te otročiče, jih boste gotovo kmalu vzljubili« (B. n. a. 1913a: 2).

Značilnost besedil v vseh obravnavanih publikacijah je, da se ob sprejetju rimokatoliške vere Afričane_ke opiše z lastnostmi, ki so jih Evropejci_ke dojemali kot sprejemljive. Prestop v rimokatoliško vero je predstavljen kot edini način »pomoči« Afričanom, da postanejo »civilizirani,« »razviti«, kar naj bi po analiziranih besedilih vodilo v »srečo«. »Noge, s katerimi so prej kakor nori skakali v čast svojim malikom, jih nosijo sedaj v svetišče pravega Boga. Roke, katere so prej rabili, da so mahali s kolom, spuščali sulice in strele, dvigajo sedaj sklenjene k svojemu Gospodu in Stvarniku ...« (B. n. a. 1903h: 166).

Še več, če je Afričan_ka postal_a rimokatoliški duhovnik ali redovnica, je bil_a hitro predstavljen_a z bolj naklonjenimi pridevniki, običajno v povezavi z izjemno inteligenco: »Že so vzgojili par mašnikov zamorcev. Nekega mladeniča so z 18 leti krstili in poslali v Rim; ondi je v devetih letih dovršil vse gimnazijske in bogoslovne nauke in se naučil šest jezikov« (B. n. a. 1904: 12). Obravnavan misijonski tisk je tako ustvarjal podobe o Afričanih_kah kot o sužnjih_ah, označeval jih je celo za »velike otroke«, za nerazvite, revne, lačne, uboge in necivilizirane. Kot edino rešitev za situacijo pa so videli delovanje misijonarjev_k, ki so edini_e lahko s pomočjo rimokatoliške vere lokalne skupnosti rešili_e iz brezupnega položaja.

Povezave med Afriko in področjem današnje Slovenije

Klaverjeva družba je poleg izdajanja publikacij ustanovila *Zvezo svete maše za Afriko za odrasle* in *Zvezo za otroke za Afriko*. Poslanstvo obeh zvez je bilo zbiranje sredstev za rimokatoliške misije na afriški celini, da bi Afričane_ke spreobrnil v sprejetje rimokatoliške vere. S publikacijami v slovenščini so poskušali preko pisem, donacij in zahval vzpostaviti neposredno povezanost med Slovenci_kami in

prebivalci_kami v Afriki. Za vzpostavljanje te povezave so pisci_ke besedil v publikacijah uporabljali_e izraz »naši«, s katerim so verjetno mišljeni Afričani, ki živijo v sklopu misijonskih postaj. »Tudi odkritosrčnost, ta prikupljiva čednost, izvirajoča iz njih skromnosti in zadovoljnosti, je lastna našim velikim črnim otrokom« (Restituta 1921: 35). Tako izraz »naši« kot uporaba besede »otroci« kaže na pokroviteljski odnos piscev_k do ljudi, ki živijo v Afriki, saj so jim odrekli status odraslih, enakopravnih oseb. Besedila razkrivajo tudi tekmovanje med rimokatoliškimi, protestantskimi in anglikanskimi cerkvami in šolami za vpliv na ljudi v Afriki. »Obenem so se odločili, da bodo svoje otroke rajši k nam pošiljali v šolo kot v angleško cerkev, ki jih je že bila hotela zvabiti« (p. Rudler 1931: 21).

Po zelo odmevni akciji Odkupi zamorčka³ iz sredine 19. stoletja, iz časa delovanja Knobleharjevega misijona (Studen 2001: 429–430; Frelih 2009: 9), je bilo tudi na začetku 20. stoletja med družinami na Slovenskem priljubljeno »imeti svojega zamorčka«, kar je pomenilo darovati finančna sredstva za afriškega otroka, ki bo v Afriki vzgojen v rimokatoliški veri (Frelih in Koren 2016: 12). Za Slovence_ke je bil »zamorček« bodisi otrok iz Afrike bodisi otrok iz bengalskega misijona,⁴ ki je deloval na območju današnje Indije. Slovenske družine so »kupile« »zamorčka« iz Afrike ali Bengalije tako, da so pošiljale denar rimokatoliškimi misijonom, ki so otroke vzgajali v rimokatoliški veri. Svojemu varovancu so lahko dali ime, ki je bilo običajno tipično slovensko, na primer Janez. Poleg tega so bralci_ke lahko posinovili_e tudi afriškega kateheta. »Komur pa sredstva dovolijo, da posinovijo takega kateheta — kar je zelo lepo in zaslužno delo in kar toplo priporočamo — ta naj prispeva letno din 1.200 ali mesečno din 100« (B. n. a. 1938: 6). Še več, v *Zamorskem otroku* je bilo nakazano, naj otroci prosijo svoje starše, naj »kupijo« zamorčka v Afriki, posledično pa bodo slovenski otroci pridni in marljivi:

Vem, da poreče mali Jožko ali Ivanček ali mali Karol, mala Micka ali Anica – in vsi mali dobrotljivi otroci – svojemu očetu ali materi in poprosi: »Oče! Mati! Kajne, da pustite, da tudi jaz kupim tako malo dete! Bom pa potem zato prav priden (pridna), hočem vam zato delati veliko veselje!« (B. n. a. 1913b: 18–19)

Del publikacije *Zamorček* se je imenoval Zamorčkova pošta. Vključeval je pisma, ki naj bi jih pisali slovenski otroci na eni strani in afriški otroci na drugi. Članki v *Zamorčku* nenehno ustvarjajo izrazite razlike med otroci, predvsem glede na barvo kože, življenjske razmere in materialne

dobrine. Glavne razlike med Slovencem_ko in Afričanom_ko so ustvarili na podlagi krepitve razlik, ki temeljijo na materialni posesti. Afričani_ke so predstavljeni_e kot revni_e in lačni_e, po drugi strani pa pri bralcih_kah vzbujajo občutek krivde. Prikazana je tudi primerjava, ki razkriva, da bi otrok z območja današnje Slovenije rad dobil »zlato uro«, medtem ko »revni« in »lačni« deček iz Afrike »ubožček še za košček kruha včasih plaka« (B. n. a. 1936a: 60).

V *Zamorčku* so objavljena pisma in fotografije afriških otrok v slovenskem jeziku, v katerih so ti izražali hvaležnost slovenskim otrokom za »velikodušno pomoč« pri darovanju denarja in oblačil. Poleg besedil so bile v tem obdobju na voljo tudi že fotografije. Na eni od fotografij so upodobljeni trije mladi fantje, iz podnaslova pa je razvidno, da so iz Celja. V podnaslovu je zapisano:

Sredi Ladko, na desno Stanko, na levo mali Petrček. Lojzek nese polno škatlo rabljenih znamk. S kakšno ljubeznijo in pridnostjo jih je zbiral [in jih] daroval za svoje črne bratce, uboge zamorčke. [...] Kaj prinaša Mirko, ki stoji ravno, kot vojak na straži. V roki nekaj drži. Pest dinarčkov, svoj prihranek, ki jih sedaj daruje revnim zamorčkom kot božično darilo. Kako bogato ga bo ljubi Jezušček za to nagradil! (B. n. a. 1936b: 53)

Pisma, ki naj bi jih napisali slovenski otroci, so napisana v slogu, ki vzbuja občutek sočutja do afriških otrok, s čimer so želeli doseči, da bodo slovenski otroci zadovoljni in da bodo nadaljevali s svojim »marljivim« načinom življenja. Kot rešitve za neprijetna čustva pisci_ke besedil predlagajo molitev ter zbiranje denarja, oblačil, knjig, znamk: »Prosim, molite za zamorčke, ki ne poznajo Boga, naj začutijo Krstno vodo, in jim dajte bela srca« (B. n. a. 1937: 53). V obeh publikacijah so objavljeni sezname z imeni in priimki donatorjev_ic in družin, ki so namenili_e sredstva v podporo misijonom v Afriki ter za posinovljenje otrok in katehetov. S pismi in fotografijami pa so bile objavljene zahvale za donacije oz. sredstva v blagu, s čimer so poskušali vzpostaviti občutek tesne povezanosti med Slovenci_kami in prebivalci_kami na območju Afrike. S takimi podobami pa so vplivali na oblikovanje avtostereotipov o sebi, o Slovenceh_kah, ki so bili_e prikazani_e kot delavni_e, marljivi_e, radodarni_e, dobrodušni_e, ki pomagajo in se žrtvujejo za dobro drugih (glej tudi Palaić 2020).

Sklep

Dejavnosti Klaverjeve družbe so bistveno vplivale na oblikovanje predstav, konceptov, stereotipov in predsodkov o Afriki in Afričanih_kah med Slovenci_kami. Družba je bila s svojim delovanjem na območju današnje Slovenije prisotna od začetka 20. stoletja do obdobja druge svetovne vojne, torej skupaj 40 let. Poleg dogodkov, kot so predavanja, misijonska srečanja, potujoče misijonske razstave in dramske igre, so mesečno izdajali misijonarske publikacije za vse generacije.

3 Urednik *Zgodnje Danice* Luka Jeran je začel akcijo »Odkup zamorčka«, kjer so Slovenci zbiral denar za nakup afriških otrok s suženjskih trgov v Kartumu in Kairu za vzgojo v rimokatoliški veri. »Boter« je mlademu Afričanu lahko dal novo ime, pogosto tipično slovensko; na primer »Jožef Kranjski«.

4 Več o bengalskem misijonu v Jelnicar in Motoh (2021).

Publikaciji *Odmevi iz Afrike* in *Zamorski otrok*, kasneje *Zamorček*, sta ponujali vsebine, s katerimi naj bi po eni strani obveščali bralce o razmerah v Afriki, po drugi pa spodbujali ljudi k darovanju sredstev za delovanje misijonov. Avtorji_ice besedil so bili v večini misijonarji_ke, in ne Afričani_ke, zato lahko govorimo o bolj ali manj enostranskem odnosu med Slovenci_kami in Afričani_kami, saj o razumevanju odnosa domačinov_k z misijonarji_kami in vpliva delovanja misijonarjev_k na njihovo skupnost tako ničesar ne izvemo. Struktura člankov ostaja v vseh štirih desetletjih enaka, pri čemer pisci_ke najprej seznanijo bralce z imenom kraja, kjer delujejo, nato opisujejo težke razmere v misijonu in uspeh svojega delovanja ter spodbujajo bralce_ke k donaciji sredstev.

Besedila v publikacijah so prinašala podobo Afrike kot oddaljene celine z elementi dramatizacije in brez konteksta. Afrika je bila tako predstavljena kot zaostala, nerazvita in zapuščena celina. Čeprav so misijonarji_ke živeli v različnih afriških družbah, ljudi, med katerimi so delovali_e, niso naslavljali_e z imeni družbenih skupin, temveč so jih delili_e zgolj na »poganske zamorce_ke« in »krščanske zamorce_ke«. S tem so jih homogenizirali v eno entiteto, ki naj bi bila na vsej celini enaka.

Afričane_ke so imeli_e za tiste daleč stran tudi na področju kulture in življenjskega standarda, kar je ustvarilo »drugega«, še več, »popolnoma drugačnega« v primerjavi z rimokatoliškimi kristjani in z današnje perspektive tudi z zahodno, evropsko (slovensko) kulturo. Avtorji_ice so Afričane_ke prikazovali_e na pokroviteljski način in ustvarili_e stereotip o »nemočnem_i Afričanu_ki«. Nadalje so jih označili_e za pogane, kar je bil za avtorje_ice člankov glavni razlog, da so jih prikazali_e kot nesrečne, žalostne, zapuščene, divje, kanibalske, zanemarjene na duši in telesu in tudi najrevnejše med revnimi. V nekaterih člankih so Afričanom_kam pripisali_e pozitivne lastnosti, kot sta nasmejanost in veselje, vendar s pojasnilom, da gre le za odraz njihove otroškosti in duhovne neizpoljenosti. Lastnosti, ki so bile med Evropejci_kami videne kot ugodne, naj bi se izrazile šele s spreobrnjenjem v rimokatoliško vero. Še posebej občudovane vrline, kot sta izjemna inteligenca in marljivost, pa so bile pripisane tistim Afričanom_kam, ki so sprejeli_e katoliški poklic.

Predvsem v tisku za otroke najdemo elemente, ki so izrazito rasistični in se nanašajo na barvo kože. Čistost so povezovali z belo kožo, belo kožo pa s čisto dušo, zato naj bi bili »zamorci« kot pogani umazani navzven in navznoter. Nadalje so v tisku za mladino bolj pogosto izpostavljenе »težke« razmere, ki se nanašajo na stalno prisotnost divjih in nevarnih živali, lakoto, pomanjkanje oblačil, igrač in slabo razvito šolstvo. Članki so napisani v tonu, ki je v otrocih najverjetneje vzbujal čustva strahu, kar je prispevalo k temu, da so se zavedali svojega položaja v »razviti« domovini ter nadaljevali in še bolj vneto podpirali življenjski nazor in slog, v katerem so bili vzgojeni. Na drugi

strani pa članki vzbujajo čustveno prizadetost ob trpljenju in težkem življenjskem položaju otrok v Afriki. Rešitev se tako kot v tisku za odrasle ponuja v še bolj gorečem sledenju rimokatoliški veri, pa tudi v zbiranju denarja, znamk, staniol papirja in v prošnji staršem za posvojitev »svojega« otroka iz Afrike.

Misijonski tisk je poskušal prek pisem, donacij in zahval vzpostaviti povezanost med Slovenci_kami in prebivalci_kami Afrike. V publikacijah so objavljeni sezname z imeni in priimki donatorjev_ic in družin, ki so namenili_e sredstva v podporo misijonom v Afriki, posinovljenje otrok, katehetov. S pismi in fotografijami pa so objavljali zahvale za donacije oz. sredstva v blagu. Priljubljenost zgodb iz Afrike kaže na priljubljenost donatorskih akcij, šparovčkov, dramskih iger, pesmi, predavanj, ki so vsebovali tudi elemente »senzacionalizma« in propagande ter novačenja za nadaljevanje misijonskih dejavnosti na afriškem kontinentu.

Afrika je bila v analiziranih publikacijah prikazana kot temna celina, kjer »na drugi strani morja« živijo revni, nesrečni in zapuščeni ljudje. Na drugi strani je bilo območje današnje Slovenije prikazano kot binarno nasprotje Afrike, kot dežela »prave vere z rimokatoliškim prebivalstvom v večini«, medtem ko je bila Afrika konstruirana kot dom »neciviliziranih« in nemočnih »divjakov«, ki lahko postanejo »civilizirani« in »razviti« le s pomočjo in podporo Slovencev_k in evropskih rimokatoliških držav.

Bralec_ka o prebivalcih_kah Afrike ne izve veliko; še največ izve o odnosu rimokatoliških pomožnih misijonarjev_k do Afričanov. Kaj je taka pokroviteljska, rasistična ter evro- in katoliškocentrična konstrukcija drugega pomenila za prebivalstvo, ki je v obravnavanem obdobju živelo na ozemlju današnje Slovenije? Morda članki razkrivajo del procesa oblikovanja slovenske identitete, ki je potreboval »drugega« kot popolno nasprotje marljive_ga, kultivirane_ga, bele_ga, delavne_ga in rimokatoliške_ga Slovenke_ca. Morda so bile priljubljenost poročil iz Afrike in skupne donatorske akcije Slovencev_k »za pomoč ubogim Afričanom_kam« eden od elementov, ki so pomagali v procesu slovenske nacionalne percepcije, ki se je lahko na nek način konstruirala tudi okoli identitete »rimokatoličana_ke«, nadalje kot tistega, ki je zmožen »dobrohotno pomagati« »ubogim zamorcem_kam« (prim. Motoh 2019). Najverjetneje so akcije zbiranja sredstev za odkup afriških otrok, za podporo misijonom, za podporo lačnim in revnim povezale rimokatoliško usmerjene Slovence_ke, da so še bolj vdano sledili_e veri in se hkrati postavili_e ob bok drugim državam, kjer je izhajala ta revija. Hkrati so se opolnomočili_e v vedenju, da so tudi sami_e zmožni_e zbirati materialna sredstva in denar, ter tako postali_e tisti_e, ki se dojemajo kot »dobrotniki_ce«, ki so zmožni_e »pomagati«. Verjetno pa je tudi to prispevalo k razvoju samozavesti v duhu, da so sami_e zmožni_e ponuditi pomoč, in k utrjevanju položaja, saj so dobili_e občutek, da so na boljšem.

Veliko stereotipov o Afriki in Afričanih_kah, ki izvirajo iz 19. in prve polovice 20. stoletja, lahko v medijskem diskurzu najdemo še danes. Zato nam lahko razumevanje izvora stereotipov in predsodkov ter rasističnih elementov v širših ideoloških okvirih pomaga preseči prevladujoči imaginarij o Afriki na splošno.

Viri in literatura

AMON, Smilja: Obdobja razvoja slovenskega novinarstva. V: Melita Poler Kovačič in Monika Kalin Golob (ur.), *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri: znanstveni zbornik ob 40. obletnici študija novinarstva na Slovenskem*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2004, 53–68.

BEYZIM: Gobovci na Madagaskarju. *Bogoljub. Cerkevni list za Slovence*, 1904, 74–75; <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-6K1J09QA/786ccc35-bbc6-484f-a60c-44ff4551096c/PDF>, 16. 6. 2021.

B. n. a.: Misijonarski poslanec. Peter Klaver II. *Bogoljub. Cerkevni list za Slovence* 1/8, 1903a, 59–60; <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-UFDPIX83G/8e088196-27e4-417e-88fa-fa1983b27808/PDF>, 15. 6. 2021.

B. n. a.: Misijonski glasnik. Družba sv. Petra Klaverja. *Bogoljub. Cerkevni list za Slovence* 1/6, 1903b, 44–46; <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-04KT7CHH/1b67d2e2-73c1-4c68-b258-579775c0b34a/PDF>

B. n. a.: Slovenci na tujem. *Bogoljub. Cerkevni list za Slovence* 1/7, 1903c, 49–50; <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-AF7A8JVR/aa1bd0dd-63a4-4799-80a2-ba919d82ad14/PDF>, 15. 8. 2022.

B. n. a.: Misijonski glasnik. *Bogoljub. Cerkevni list za Slovence* 1/1, 1903d, 4–5; <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-J7PJ9IDA/f8f98ba2-5759-439e-9d20-107c118445d1/PDF>, 17. 6. 2021.

B. n. a.: Misijonski glasnik. Družba sv. Petra Klaverja. *Bogoljub. Cerkevni list za Slovence* 1/7, 1903e, 53–54; <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-AF7A8JVR/aa1bd0dd-63a4-4799-80a2-ba919d82ad14/PDF>, 24. 6. 2021.

B. n. a.: Misijonski glasnik. Sv. Peter Klaver. *Bogoljub. Cerkevni list za Slovence* 1/11, 1903f, 85–86; <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-HU3QPJEK/1acd058b-3e73-4c0a-8153-cc104b1d101d/PDF>, 17. 6. 2021

B. n. a.: Misijonski glasnik. Adjua. Žalostni spomini iz življenja mlade sužnje. *Bogoljub. Cerkevni list za Slovence* 1/3, 1903g, 21–22; <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-W1SEIR0G/7327367b-cee5-4fed-97d6-cb202b64bd95/PDF>, 24. 6. 2021.

B. n. a.: Misijonski glasnik. Čudovito spreobrnjenje. Kako krščanstvo zamorce spremeni. *Bogoljub. Cerkevni list za Slovence* 1/21, 1903h, 166; <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PHT472WO/5f359cd9-25eb-45d1-86aa-0d38c2d3ca24/PDF>, 16. 6. 2021.

B. n. a.: Misijon v Južni Afriki. *Bogoljub. Cerkevni list za Slovence* II/1, 1904, 12–13; <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-J7K5G2AG/162df027-133d-49dc-b114-cf9a4e8e8ef8/PDF>, 17. 6. 2021.

B. n. a.: Ljubi moji otročiči! *Zamorski otrok* 1/1, 1913a, 1–3.

B. n. a.: Kako moremo pomagati revnim afriškim poganskim otrokom? Zveza otrok za Afriko. *Zamorski otrok* 1/ 3, 1913b, 17–19.

B. n. a.: Kot zvezda trem modrim. *Domoljub* XXXII/1, 1919a, 11; <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FK46EO-MH/bdf12635-46ce-4025-aaaf-83f43d3009c9/PDF>, 28. 7. 2022.

B. n. a.: Otrok ljudožrca. *Zamorček* 5/4–5. 1919b, 32–34.

B. n. a.: Tajeb, ubogi zamorček. *Zamorček* XVI/3–4, 1928, 18.

B. n. a.: Šolsko vprašanje v Afriških misijonih. *Odmev iz Afrike* XXVII/2, 1931b, 18–21; <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-8CD2YEUV/e5e080ca-fe9b-42a6-8a99-78fab5d09b4c/PDF>, 16. 6. 2021.

B. n. a.: Afrika, ti čudni kraj! *Zamorček* XXI/1, 1933, 11–12.

B. n. a.: Pridni zamorček. *Zamorček* XXV/4, 1936a, 60.

B. n. a.: Mali misijonarčki. *Zamorček* XXV/4, 1936b, 53–55.

B. n. a.: Zamorčkova pošta. *Zamorček* XXV/4, 1937, 53.

B. n. a.: Naš dan. *Odmev iz Afrike*, 35/1, 1938, 3–6; <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-EHTY4EOG/16f3dbf4-72cc-4080-a4ca-6644bcae2883/PDF>, 20. 6. 2021.

BOXER, Charles Ralph: *The Church Militant, and Iberian Expansion, 1440–1770*. Baltimore in London: The John Hopkins University Press, 1978.

BURTON, Antoinette: Introduction. Archive fever, Archive stories. V: Antoinette Burton (ur.), *Archive Stories. Facts, Fictions, and the Writing of History*. Durham, NC: Duke University Press, 2005, 1–24.

CAZENAVE, Noel A. in Darlene Alvarez Maddern: Defending the White Race: White Male Faculty Opposition to a »White Racism« Course. *Race and Society* 2/1, 1999, 25–50.

ČEPLAK MENCIN, Ralf: *V deželi nebesnega zmaja. 350 let stikov s Kitajsko*. Ljubljana: Založba / *cf., 2012.

DENNIS, R. M.: Racism. V: Adam Kuper in Jessica Kuper (ur.), *The Social Science Encyclopedia*, številka 2 (3. izdaja). London in New York: Routledge, 2004, 843–845.

FISCHER, Petra: *Die Missionszeitschrift Echo aus Afrika und das durch sie vertmittelte Afrikabild 1920–1925*. Seminarška naloga, Univerza na Dunaju. München: GRIN Verlag, 2002.

FRELIH, Marko: *Friderik Irenej Baraga (1797–1868): svetost v dejanju*. Stična: Slovenski verski muzej, 1998.

FRELIH, Marko: *Sudanska misija 1848–1858: Ignacij Knoblehar – misijonar, raziskovalec Belega Nila in zbiralec afriških predmetov*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 2009.

FRELIH, Marko: *Spomin Velikih jezer: ob 180. obletnici prihoda misijonarja Friderika Ireneja Baraga v Ameriko*. Stična: Muzej krščanstva na Slovenskem, 2010.

FRELIH, Marko: *Slovenci ob Belem Nilu – dr. Ignacij Knoblehar in njegovi sodelavci v Sudanu sredi 19. stoletja*. Stična: Muzej krščanstva na Slovenskem, 2019a.

FRELIH, Marko: *Knoblehar*. Škocjan: Občina, 2019b.

FRELIH, Marko in Anja Koren: *Odmevi Afrike: Družba sv. Petra Klaverja za afriške misijone in njeno delovanje v Ljubljani v*

prvi polovici 20. stoletja. Stična: Muzej krščanstva na Slovenskem, 2016.

GLOBOČNIK, Damir: Gosposka škrijcasta suknja in slovenstvo: izbor stereotipnih upodobitev v slovenski karikaturi. V: Irena Novak Popov (ur.), *43. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2008, 156.

GOLOB, France: *Misijonarji, darovalci indijskih predmetov: zbirka Slovenskega etnografskega muzeja*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 1997.

GUNDANI, Paul: Views and attitudes of Missionaries toward African Religion in Southern Africa during the Portuguese Era. *Religion and Theology* 11/3–4, 2004, 298–312.

HALL, Stuart: *Representation: Cultural representations and signifying practice*. London: The Open University, 1997.

HERMENEGILDA: Naši mali kodravčki. *Zamorček* XXI/1, 1933, 13–14.

JELNIKAR, Ana in Helena Motoh: *Potovanje v Indijo: misijonarska potopisa, konteksti in analize*. Koper: Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Annales ZRS, 2021.

JOHNSTON, Anna: *Missionary Writing and Empire, 1800–1860*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

KELLEY, D. G. Robin: *Race – the power of an illusion* (intervju), 2003; http://www.pbs.org/race/000_About/002_04-background-02-05.htm, 21. 5. 2022.

KOLENC, Rafael: Iz misijona Marija Trost. *Odmev iz Afrike* 31/9, 1934, 116; <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-X2TJHRKT/0815a0c2-bcaa-43f9-99de-8d31dbd6e1b6/PDF>, 17. 6. 2021.

KOVAČEV, Asja Nina: Nacionalna identiteta in slovenski avtostereotip. *Psihološka obzorja* 6/4, 1997, 49–63.

LIEBERMAN, Leonard: »Race« 1997–2001. *A Race Odyssey*. Michigan: American Anthropological Association, 1997.

LIPPMANN, Walter: *Javno mnenje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1999.

L.L.: Misijonski glasnik. Med ljudožrci. *Bogoljub. Cerkveni list za Slovence* 1/5, 1903, 37–38; <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-71W2RS6X/d8ee26e9-ccb7-4206-8bf2-18901c562915/PDF>, 18. 3. 2021.

M. ELIZABETA: Naredimo zamorčka. *Zamorček* XXV/4, 1936, 41–42.

M.K.: Zamorčki pišejo. *Zamorček* XXV/1, 1936, 8.

MOTOH, Helena: »Our Bengal mission«: negotiation of national and transnational agendas by interwar Yugoslav missionaries in Bengal. *Dve domovini / Two Homelands* 50, 2019, 33–52.

MOTOH, Helena: Azija med tigri in maliki: misijonske razstave v Sloveniji v prvi polovici 20. stoletja. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 60/1, 2020, 34–41.

MUSEK, Janek: *Psihološki portret Slovencev*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1994.

MUSEUM ANTHROPOLOGY: Museum Anthropology 24/1, 2000; <https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/toc/15481379/2000/24/1>, 28. 7. 2022.

PALAIĆ, Tina: Pavla Štrukelj: Kustodinja za neevropske kulture v Slovenskem etnografskem muzeju med letoma 1955 in 1990. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 60/1, 2020, 23–25.

PAPILOVA, Elena V.: *Hudožestvenna imagologija: nemcy glazami russkih (na materiale literatury XIX v.)*. Avtoreferat dis. kand. filol. nauk. Moskva: Moskovskij gosudarstvennyj universtitet im. M. V. Lomonosova, 2013.

PUHAR, Alenka: *Slovenski avtoportret 1918–1991*. Ljubljana: Nova revija, 1992.

POZNIČ, Valentin: Lepo napredujemo. *Odmev iz Afrike* 34/3, 1937, 35–36; <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-0FXJ3GIN/62cab9cd-097f-414c-b702-157ea8e-d8a5f/PDF>, 17. 6. 2021.

p. DAMAZ: Kámnati zvon. *Odmev iz Afrike* 34/3, 1937, 43–44; <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-0FXJ3GIN/62cab9cd-097f-414c-b702-157ea8ed8a5f/PDF>, 18. 6. 2021.

p. GAUTHIER: Kako sta krstila zamorca Evropejca. *Zamorški otrok* 1/4, 1913, 23.

p. RUDLER: Vesele stvari iz novih postaj. Apostolski vikarijat Kilimandžaro. *Odmev iz Afrike* XXVIII/2, 1931, 21–22; <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-8CD2YEUV/e5e-080ca-fe9b-42a6-8a99-78fab5d09b4c/PDF>, 16. 6. 2021.

RESTITUTA, misijonska sestra: Ako ne boste kakor otroci. *Odmev iz Afrike* XVIII/5–6, 1921, 34–36; <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-9FTAQILZ/d0e59888-e441-4b6c-991a-8cd4cf854444/PDF>, 16. 6. 2021.

ROZALINA: Magdalena Razafindrafara. *Zamorček* XVI/9–10, 1928, 88.

STOLER, Ann L.: *Along the Archival Grain. Epistemic Anxieties and Epistemic Colonial Common Sense*. Princeton: Princeton University Press, 2009.

STRMČNIK, Marjana: *Konstrukt drugega in razvoj rasizma med 1848 in 1948 v slovenskih tiskanih medijih: ali je mogoče iz zamorca narediti belega človeka? (Dom in svet, 1904)*. Neobjavljeno diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, 2012.

STUDEN, Andrej: Jožef Kranjski in drugi Jeranovi zamorčki. V: Jure Gašparšič (ur.), *Slovenska kronika XIX. stoletja. 1800–1860*. Ljubljana: Nova revija, 2001, 429–430.

ŠMITEK, Zmago: *Klic daljnih svetov, Slovenci in neevropske kulture*. Ljubljana: Založba Borec, 1986.

ŠMITEK, Zmago: Knoblehar Ignacij. V: Marjan Javornik (ur.): *Enciklopedija Slovenije 5: Kari–Krei*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1991, 165–166.

ŠMITEK, Zmago: Po stezah slovenskih potopiscev. V: B. Krakar Vogel (ur.), *38. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta 2002, 187–198.

UDIR, Nataša: *Lik čarovnice v ljudskih pravljičah – študija primera: Modra Vasilisa*. Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2014; <http://pefprints.pef.uni-lj.si/2421>, 6. 8. 2022.

ULE, Mirjana: *Socialna psihologija: Analitični pristop k življenju v družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2009.

VEKOSLAV: Služabnica božja Marija Ledochowska. *Bogoljub-cerkveni list za Slovence* 8/30, 1932, 279–280; <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-OL3YIVS7/682e8ea5-d50e-4fdf-9eae-c69669391800/PDF>, 10. 6. 2021.

VODOPIVEC, Peter: *Od Pohlinove slovnice do samostojne dr-žave*. Ljubljana: Modrijan, 2006.

WILD-WOOD, Emma: The Interpretations, Problems, and Possibilities of Missionary Sources in the History of Christianity in Africa. V: Martha Frederiks in Dorottya Nagy (ur.), *World Christianity. Methodological Considerations*. Leiden: Brill, 2021.

Representation of Africa in the Slovene Publications of the St. Peter Claver Society Between 1904 and 1944

At the beginning of the 20th century, Slovenes received publications about Roman Catholic missionary activity in Africa in Slovenian language, published by the St. Peter Claver Society. The income from selling these publications and the organization of various activities was intended to support the Roman Catholic missions in Africa.

The analysis focuses on the publications *Odmevi iz Afrike* and *Zamorski otrok*, later renamed *Zamorček*, dedicated to the younger generations, which appeared monthly for four decades from 1904 to 1944.

The author concludes that the structure of the articles remains similar throughout the four decades. She divides the representation of Africa into three categories – Africa as a physical continent, the conception of African men and women, and relations between Africa and Slovenia.

Africa was portrayed as a distant and strange continent with unbearable conditions such as terrible heat, wind, dust, disease, and wild and dangerous animals, without any detailed description of the landscape. African societies were homogenized into a single entity by addressing them as »*zamorci*« (”people beyond the sea”) or even as ”blacks” or ”curly heads”, showing that they were referred to based on racist elements as their physical characteristics, such as skin colour. African men and women were portrayed as underdeveloped, poor, sad, abandoned, enslaved, and living in horrible conditions. The only solution to these conditions, presented in the articles, was to convert African men and women to the Roman Catholic religion and thus adopt the European way of life. A relationship between Slovenes and Africans was created through correspondence, numerous fundraising activities such as ”Redeem a *zamorček*“ (Slov. *Odkup zamorčka*), collecting donations of money and goods, and involving Slovenian children in these activities (collecting stamps, clothes, etc.). These activities created an autostereotype of Slovenes as benevolent and capable of helping those who are »poorer« in their eyes. Perhaps the creation of the autostereotype even contributed to the formation of the Slovene identity, which needed the Other as the complete opposite of the »cultured«, »white«, »hardworking«, and »Catholic« Slovene. The author concludes that many stereotypes about Africa and Africans originating from the 19th and first half of the 20th century can still be found in media discourse today. It is therefore important to understand the origins of stereotypes, to be able to overcome the prevailing imaginary about Africa in general.

